

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Α'. Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ MAX WEBER (*)

1. Ὁ Max Weber ἐγεννήθη τὴν 21. Ἀπριλίου 1864 εἰς τὸ Erfurt τῆς κεντρικῆς Γερμανίας. Μετὰ μακρὰς σπουδὰς καὶ μελέτας ἐκλέγεται τὸ 1892 εἰς ἡλικίαν 28 ἐτῶν ὑφηγητὴς τοῦ ρωμαϊκοῦ καὶ ἐμπορικοῦ δικαίου εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου, μετὰ ἓνα ἔτος προάγεται εἰς ἕκτακτον καθηγητὴν τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου καὶ τὸ 1894 καλεῖται ὡς τακτικὸς καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Freiburg, ὅθεν μετὰ τριετίαν μετατίθεται εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Heidelberg ὡς διάδοχος τοῦ περιφήμου Kries. Διακόψας κυρίως διὰ λόγους ὑγείας τὸ 1903 τὸ ἔργον του, διορίζεται καὶ πάλιν τὸ 1919 τακτικὸς καθηγητὴς εἰς τὸ Μόναχον, ὅπου καὶ ἐδίδαξε μέχρι τοῦ προώρου θανάτου του τὴν 14. Ἀπριλίου 1920.

Συγγράμμαια εἰς αὐτοτελῆ βιβλία ἐλάχιστα ἐδημοσίευσεν ὁ Max Weber. Τὸ μέγα πλῆθος τῶν δημοσιευμάτων του εἶναι πραγματεῖαι, κατεσπαρμένα εἰς διάφορα περιοδικά, ἰδίως εἰς τὸ Archiv für Sozialwissenschaft τὸ ὁποῖον ἐξέδιδεν ὁ ἴδιος μετὰ τοῦ Sombart ἀπὸ τοῦ 1904, ἢ τὸ πολὺ αὐτοτελῆ φυλλάδια ὑπὸ μορφήν ἐπικαίρων συγγραφῶν. Ἀκόμη καὶ τὸ μέγαλον του συνθετικὸν ἔργον Wirtschaft und Gesellschaft (*Οἰκονομία καὶ Κοινωνία*), δὲν ἐπροχώρησε πέραν τοῦ Α'. μέρους καὶ ἐξεδόθη, ἐπεξεργασμένον πάντως ὑπὸ τοῦ ἴδιου, τὸ 1921 μετὰ τὸν θάνατόν του. Μετὰ τὸν θάνατον ἐπ' ἴσης τοῦ ἀνδρὸς ἐξεδόθησαν τὸ 1925 αἱ παραδόσεις του περὶ τῆς οἰκονομικῆς ἱστορίας (Wirtschaftsgeschichte), ἀνεπεξέργαστοι καὶ σύντομοι, ὅπως ἦταν, εἰς βιβλίον ἀτελὲς καὶ ἀνίσου ἀξίας. Χρησιμωτέρα ὅμως πολὺ ὑπῆρξεν ἡ μεταθανάτιος εἰς αὐτοτελεῖς κατὰ ἐπιστήμας καὶ συγκροτήματα προβλημάτων τόμους συγκέντρωσις τῶν ἀρθρῶν καὶ πραγματειῶν τοῦ M. Weber ὑπὸ τὸν τίτλον Gesammelte Aufsätze, ἡ ὁποία διευκολύνει πολὺ τὴν μελέτην τοῦ πολυσχιδοῦς του ἔργου. Περιορίζομαι λοιπὸν κατὰ τὴν ἀναγραφὴν τῶν δημοσιευμάτων τοῦ Max Weber εἰς δὴλωσιν, κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν ἐκδόσεως, μόνον τῶν εἰς βιβλίον ἐκδομένων ἔργων ἢ ἀρθρῶν.

* Βιογραφίαν διεξοδικὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐδημοσίευσεν ἡ λογία σύζυγός του Μαριάννα Weber τὸ 1926. Νεκρολογία καὶ ἀναλύσεις τοῦ ἔργου του, ἰδίως τῶν κοινωνιολογικῶν καὶ οἰκονομολογικῶν του ἀπόψεων, ἐδημοσιεύθησαν πολλαὶ εἰς περιοδικὰ καὶ εἰς αὐτοτελῆ τεύχη, ἀλλὰ καμμία μονογραφία καθολικὴ περὶ αὐτοῦ δὲν μοῦ εἶναι γνωστὴ. Ἰδιαιτέρως ἀξίζει ν' ἀναφέρω τοὺς δύο ἐπιμνημοσύνους τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον Erinnerungsgabe für Max Weber (München 1923), εἰς τοὺς ὁποίους φίλοι καὶ μαθηταὶ του ἐξετάζουν διάφορα μεθοδολογικὰ κυρίως προβλήματα τῶν κοινωνικῶν καὶ ἄλλων συναφῶν ἐπιστημῶν ἐν στενῇ, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐπαφῇ πρὸς τὰς ἰδέας τοῦ ἀνδρὸς. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, πλὴν συντομωτάτου βιογραφικοῦ σχεδιασμάτος εἰς τὴν M. Ἑλληνικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν καὶ τῶν ὀλίγων, ὅσα περὶ τῆς θέσεώς του εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς κοινωνιολογικῆς ἐπιστήμης ὁ Π. Κανελλόπουλος εἰς τὸ ἀρθρον *Κοινωνιολογία* λέγει, κανείς, καθ' ὅσον γνωρίζω, δὲν ἔγραψε περὶ αὐτοῦ.

Die römische Agrargeschichte in ihrer Bedeutung für das Staats—und Privatrecht *Ἡ ἀγροικὴ ἱστορία τῶν Ρωμαίων καὶ ἡ σημασία της διὰ τὸ δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν δίκαιον* (Stuttgart 1891).

Die Börse *Τὸ χρηματιστήριον* (Göttingen 1894-6).

Der Sozialismus *Ὁ σοσιαλισμὸς* (Wien 1918).

Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie *Ἄπαντα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν κοινωνιολογίαν τῆς θρησκείας* (Tübingen 1920-1). Εἰς τοὺς τρεῖς τούτους τόμους περιλαμβάνονται μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ μεγίστης σημασίας συγγράμματα *Ἡ πρωτεσιανικὴ ἠθικὴ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς κεφαλαιοκρατίας* καὶ *Ἡ οἰκονομικὴ ἠθικὴ τῶν παγκοσμίων θρησκευμάτων*· εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον ἐκρόλαβεν ὁ Weber νὰ ἐξετάσῃ ἀπὸ τῆς οἰκονομικῆς ἀπόψεως μόνας τὰς ἀσιατικὰς θρησκείας, τοῦ Κομφουκίου καὶ τοῦ Ταό, τὸν Βραχμανισμόν καὶ τὸν Βουδδισμόν καὶ τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν τῶν Ἰουδαίων.

Gesammelte politische Schriften *Ἄπαντα τὰ πολιτικὰ συγγράμματα* (München 1921). Εἰς τὸν τόμον τοῦτον περιλαμβάνεται μεταξὺ ἄλλων καὶ ἡ πολύκροτος διάλεξις *Politik als Beruf* (*Ἡ πολιτικὴ ὡς ἐπάγγελμα*), ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ πάρισον τοῦ προκειμένου ἔργου καὶ θὰ ἤξιζε νὰ εὑρίσκε κάποτε μεταφραστήν.

Wirtschaft und Gesellschaft (Allgemeine Soziologie) Teil I. *Οἰκονομία καὶ Κοινωνία (Γενικὴ Κοινωνιολογία) Μέρος Α΄*. (Tübingen 1921).

Die rationalen und soziologischen Grundlagen der Musik *Αἰολογικαὶ καὶ κοινωνιολογικαὶ βάσεις τῆς μουσικῆς* (München 1921. 2. ἐκδ. 1925), ἀπὸ τὰ γονιμώτερα καὶ πρωτοτυπώτερα ἔργα τοῦ M. Weber.

Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre *Ἄπαντα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἐπιστημολογίαν* (Tübingen 1922). Εἰς τὸν τόμον τοῦτον περιέχεται μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸ μεταφραζόμενον ἔργον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐκδοθῆ ἀρχικῶς εἰς αὐτοτελὲς φυλλάδιον.

Gesammelte Aufsätze zur Sozial—und Wirtschaftsgeschichte *Ἄπαντα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἱστορίαν* (Tübingen 1924).

Gesammelte Aufsätze zur Soziologie und Sozialpolitik *Ἄπαντα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν κοινωνιολογίαν καὶ τὴν κοινωνικὴν πολιτικὴν* (Tübingen 1924).

Wirtschaftsgeschichte *Οἰκονομικὴ Ἱστορία* (München 1925).

* *

2. Ὅστις θελήσῃ νὰ μελετήσῃ τὸ ἔργον τοῦ Max Weber, καὶ πολὺ μᾶλλον, ὅστις θελήσῃ νὰ ὁμιλήσῃ περὶ αὐτοῦ, εὑρίσκεται πρὸ ἀνυπερβλήτων σχεδὸν δυσκολιῶν. Πρῶτα πρῶτα δυσκολεύει ἡ ἀπίστευτος, ἢ καταπλήσσοῦσα ποικιλία τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἐπραγματεύθη, ὡς πρωτοπόρος καὶ δημιουργὸς πάντοτε. Προβλήματα λογικῆς καὶ μεθοδολογίας τῶν ἐπιστημῶν, προβλήματα νομικὰ καὶ ἱστορικά, αἱ ἐμπορικαὶ ἑταιρεῖαι τοῦ Μεσαίωνα,

αἱ ἀγροτικαὶ συνθῆκαι εἰς τὴν Γ' ὥμην, εἰς τὰς ἀνατολικῶς τοῦ Ἄλβιος γερμανικὰς χώρας, τὸ χρηματιστήριον, ὁ σοσιαλισμὸς, ἡ ψυχοφυσικὴ τῆς βιομηχανικῆς ἐργασίας, ὁ κοινοβουλευτισμὸς, ἡ ρωσικὴ ἐπανάστασις (πρὸς μελέτην τῆς ὁποίας ἐφρόντισε καὶ τὴν ρωσικὴν γλῶσσαν νὰ μάθῃ), ἡ ἱστορία τῆς μουσικῆς, οἱ κοινωνικοὶ λόγοι τῆς καταστροφῆς τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τὸ πνεῦμα τῶν θρησκευμάτων τῆς Κίνας, τῆς Ἰνδικῆς, τῶν Ἑβραίων, ἡ ἠθικὴ τοῦ πρωτεσταντισμοῦ, ἡ πολιτικὴ, ὁ μαρξισμὸς, ἡ γνωσιολογία— κανένα σχεδὸν πρόβλημα ἀπὸ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν σύνθεσιν τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας δὲν τὸν ἀρῆκεν ἀδιάφορον, ἓνα πλῆθος ἐξ αὐτῶν, ἀναγόμενον εἰς μέγαν ἀριθμὸν εἰδικῶν ἐπιστημῶν, ἔθεσεν ἢ ἐμελέτησεν ὡς γόνιμος αὐτοτελής ἐρευνητής.

Ὁ ἴδιος ἐθεώρει τὸν ἑαυτὸν τοῦ οἰκονομολόγον καὶ μόνον (τὴν ὀνομασίαν καὶ τὸν ὄρον ἀκόμη κοινωνιολογία ἀπέφευγεν ἐπὶ μακρὸν συνειδητά) καὶ ἐφρόντιζε πάντοτε μὲ ὑπερβολικὴν μετριοφροσύνην νὰ τονίσῃ τὴν ἐξάρτησίν του ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς ἐπιστήμονας, εἰς τῶν ὁποίων τὰ πεδία τῆς ἐρεύνης ἐφέρετο ἀπὸ τὰ προβλήματα, ποῦ αὐτὸς ἔθετε. Μὲ πάθος καὶ μαχητικότητα ὑπεστήριξεν εἰς ὅλην τὴν ζωὴν (ὑποστηρίζει δὲ καὶ εἰς τὸ μεταφρασζόμενον ἔργον) τὴν ἀμείλικτον ἀνάγκην τῆς εἰδικεύσεως, τοῦ ἀσκητικοῦ αὐτοπεριορισμοῦ, ἄνευ τοῦ ὁποίου ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας, εἶναι, ἀδύνατος ἡ προαγωγὴ τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων.

Καὶ ὅμως κανένας ἴσως ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς ἐπιστήμονας τοῦ αἰῶνος μας δὲν παρουσιάζει τόσας δυσκολίας εἰς τὸ νὰ ὑπαχθῇ ὑπὸ τὸν κανόνα τῆς εἰδικεύσεως, κανένας δὲν ὑπάρχει, ποῦ νὰ ἤμποροῦσαν περισσότερ' ἐπιστῆμαι μὲ τὸ ἴδιον δικαίωμα νὰ διεκδικήσουν, ὅχι ὡς ἰδικὸν τὸν ἀπλῶς, ἀλλ' ὡς δημιουργικὸν πρωτεργάτην, ὅσον τὸν Max Weber. Ἡ καθολικότης καὶ ἡ πολυμέρεια τοῦ πνεύματός του ὑπερεκχειλίζει ἀπὸ κάθε εἰδικὸν χαρακτηρισμὸν, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ κοινωνιολόγου, παρ' ὅλην τὴν γενικότητα καὶ τὴν εὐρύτητα, ποῦ προσδίδει εἰς τὸν ὄρον ὁ ἀσχημάτιστος καὶ ἀόριστος ἀκόμη χαρακτήρ τῆς ἐπιστήμης ταύτης. Μόνον τὴν λέξιν φιλόσοφος, μὲ τὴν ἔννοιαν ποῦ εἶχεν ἀκόμη εἰς τοὺς Ἑλληνας, τὴν πλουσίαν καὶ ζωντανήν, θὰ ἤμπορούσαμεν ὁποσδήποτε νὰ μεταχειρισθῶμεν, ἂν ἐπρόκειτο, πάσῃ θυσίᾳ, νὰ ὀνομάσωμεν μὲ μίαν λέξιν τὸ ἔργον τοῦ Max Weber.

Ἀλλὰ τί ὠφελεῖ ἡ ὀνομασία, ὅταν τὸ ἔργον ἀπλώνει' ἐνώπιόν μας πολυσχιδῆς καὶ πολύτροπον, ἀσύλληπτον εἰς τὴν πολυμέρειαν καὶ τὸ βάθος του, ὅταν κάθε προσπάθεια νὰ ὁμιλήσῃς διὰ τὸ ἔργον τοῦ Weber εἰς τὴν ἐνότητι του ὀδηγεῖ εἰς χωρισμὸν αὐτοτελῶν κεφαλαίων: ὁ Weber ὡς ἱστορικὸς, ὁ Weber ὡς κοινωνιολόγος, ὡς λογικός, ὡς φιλόσοφος, ὡς θρησκευσιολόγος κλπ., μέσ' ἀπὸ τὰ ὁποῖα δυσκολεύεται νὰ εὔρῃς τὴν βαθυτέραν ἐνότητα τοῦ ἐπιστημονικοῦ τοῦ ἔργου;

Καὶ ὅμως ἡ ἐνότης αὐτὴ ὑπάρχει. Ὑπάρχει βέβαια ὅχι εἰς τὴν ὁμοιομορφίαν καὶ τὴν συγγένειαν τῶν προβλημάτων, ποῦ ἐξήτασεν ἢ ἔθεσεν ὁ

Weber, οὔτε ἀκόμη εἰς τὴν ὁμοιομορφίαν τῶν μεθόδων, μὲ τὰς ὁποίας τὰ ἐξηρεῦνήσεν ὁ ἀσύλληπτος αὐτὸς εἰς ἐπινοήματα μεθοδικῶν μέσων, ἀπὸ τῆς καλλιτεχνικῆς διαισθήσεως καὶ τοῦ ρητορικοῦ πάθους μέχρι τῆς ξηροτέρας λογικῆς καὶ τῆς σχολαστικωτέρας νομικῆς περιπτώσεολογίας ὑπάρχει εἰς τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ἔσωτερικὴν συνοχὴν τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνδρός, ποῦ φωτίζει μὲ τὴν ἰδίαν πάντοτε πνευματικὴν ἀκτινοβολίαν καὶ φλογίζει μὲ τὸ ἴδιον πάντοτε ἠθικὸν πάθος τὰ διαφορώτερα προβλήματα τῆς ζωῆς.

Αὕτη ἡ ἐνότης ἀποτελεῖ τὸ οὐσιωδέστερον χαρακτηριστικὸν καὶ τὴν βαθυτέραν ὑπόστασιν τοῦ φιλοσόφου, αὐτὴν διαβλέπεις, τὴν αἰσθάνεσαι, τὴν θαυμάζεις, τὴν ζῆς εἰς ὅλα τὰ δημοσιεύματα τοῦ Max Weber, καὶ εἰς τὰς ἀγορεύσεις μὲ τὰς ὁποίας καιέρετ' ἐπιτιμητῆς ἢ ὀδηγητῆς εἰς τὸν στίβον τῶν πολιτικῶν ἀγώνων, καὶ εἰς τὰς λεπτεπιλέπτους λογικὰς του ἔρευνας καὶ εἰς τὰς ἱστορικὰς ἀναζητήσεις περὶ τῶν θρησκευτικῶν καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν τῆς μακρινῆς Κίνας. Αὐτὸς εἶναι κυρίως ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον καθέννας, ποῦ θὰ θελήσῃ νὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ M. Weber γενικῶς, καταλήγει νὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὴν προσωπικότητα, ὅπως προβάλλει δυνατῆ καὶ πολύτροπος, ἀπὸ τὰς ἐπὶ μέρους ἐκδηλώσεις της—τὰς συγγραφικὰς φρικὰ δι' ἐκεῖνον τοῦλάχιστον, ὁ ὁποῖος, ὅπως ἐγώ, προσωπικῶς δὲν τὸν ἐγνώρισεν.

Β. Ἀλλὰ καὶ δι' ἕναν ἄλλον λόγον ἀκόμη σταματᾷ κανεὶς κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ Weber, ὅσκις θελήσῃ νὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὸ ἔργον. Τὸ ἔργον αὐτό, ὅπως ἐτονίσθη καὶ ἄνωτέρω, δὲν εἶναι κατὰ ἀποτετελεσμένον μᾶς ἐμφανίζεται ὡς μία σειρά ἀποσπασμάτων, ἀποσπάσματα καθολικωτέρων συνθέσεων, τὰς ὁποίας συνέλαβεν, ἀλλὰ δὲν ὀλοκλήρωσεν ἡ φωτεινὴ του διάνοια. Καὶ τὸ πρᾶγμα δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς τὸν πρόωρον θάνατον τοῦ συγγραφέως, οὔτε μόνον εἰς τὰς δυσχερεῖς πολλάκις βιοτικὰς του περιστάσεις. Ἡ αἰτία κεῖται βαθύτερα, εἰς τὴν ψυχικὴν του ἰδιοσυγκρασίαν, εἰς τὸν προσωπικὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπεξεργάζετο ἔσωτερικῶς πρῶτα, εἰς τὸ χωρὶ κατόπιν τὰ προβλήματα.

Μ' ὅλον τὸ πάθος τῆς ὀρμητικῆς, τῆς ἠφαιστειώδους του ψυχῆς ἐρρίπτετο εἰς τὴν μελέτην ἑνὸς προβλήματος, τὸ ὁποῖον συνήθως μόνος τοῦ ἔθετε, καὶ μὲ τὸ ἴδιον πάθος ἀπεμόνωνε μίαν ἀποψιν καὶ τὴν ἐφώτιζε μὲ τὸν ἰσχυρὸν, τὸν ἐκθαμβωτικὸν προβολέα τῆς ἐρεύνης του, ἀκολουθῶν μὲ συνοχὴν λογικὴν ἀδιάσπαστον τὸ μονοπάτι, ποῦ ἤνοιγεν ὁ ἴδιος εἰς ἀνεξερευνήτους ἀκόμη περιοχὰς τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

Ἄλλ' ἡ ἐντονος αὐτῆ προσήλωσις εἰς τὰ προβλήματα, ποῦ τὸν ἀπασχολοῦσαν, ἡ ἀληθινὰ δικηγορικὴ ὑπεράσπισις τῆς ἀπόψεως, ποῦ πρῶτος αὐτὸς ἀπεκάλυψε, δὲν τὸν ἐτύφλωναν οὔτε στιγμὴν ἐνώπιον τῶν δυνατοτήτων καὶ τῶν προβλημάτων, ὅσα ἠνοίγοντο παραλλήλως ἢ διεσταυρώνοντο πρὸς τὴν ἰσχυρὴν του ἀποψιν ὅσα ἔθετε πολλάκις αὐτῆ αὐτῆ ἡ ἰδική του λύσις. Ἀχόρταγον καὶ ἀνήσυχον ἐστρέφετο τὸ βλέμμα τῆς πολυτρόπου καὶ πολυμεροῦς αὐτῆς ψυχῆς, καθ' ὅν χρόνον ἠκολούθει τὸν δρόμον του πρὸς

τὰ ἐπάνω, καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ τὰριστερά, καὶ ἔβλεπε μέσ' ἀπὸ τὰπάτητ' ἀκόμη πολλάκις ἐδάφη τῆς ἐπιστήμης νέους δρόμους καὶ νέας λύσεις. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον συνελάμβανε κάθε πρόβλημα, καὶ τὸ εἰδικώτερον, μέσα εἰς ἓνα γενικώτερον πλαίσιον πάντοτε, καὶ ἔδιδεν εἰς τὰ σχέδια τῶν ἐργασιῶν του τόσο καθολικὰς διαστάσεις, ὥστε ποτὲ δὲν κατέληγαν εἰς ἓνα τέλος. Ἡ ἀποτελέσις τοῦ οἰκοδομήματος, τοῦ ὁποίου ἐχάρασσε τὸ σχέδιον καὶ διήνοιγε τὰ θεμέλια, ὑπερέβαινε πολλάκις τὰς ἀνθρωπίνας δυνάμεις ἑνὸς ἀτόμου.

Ἄφ' ἑτέρου εἶχε τόσο ζωνρὸν τὸ αἶσθημα τῆς στενῆς ἀλληλουχίας τῶν προβλημάτων τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, τόσο ἔντονον τὸν φόβον τῆς μονομερείας καὶ τῆς πνευματικῆς ὀλιγαρκείας, ὥστε δὲν εὔρισκε τὴν γαλήνην ἐκείνην τῆς ψυχῆς καὶ τὴν δύναμιν τοῦ αὐτοπεριορισμοῦ, ποῦ εἶν' ἀπαραιτήτα εἰς καθ' ἐπιστήμονα, ἐφ' ὅσον θέλει ὄχι μόνον νὰ κατακτήσῃ νέα ἐδάφη, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ καλλιεργήσῃ καὶ νὰ τὰ ἐκμεταλλευθῇ. Ἐγκαταλείπων ἡμιτελῆ, ἀσυνέχιστον πολλάκις τὴν ἔρευναν, ἄφηνεν ἄλλους νὰ συγκομίσουν τοὺς καρποὺς τῆς ἰδικῆς του σπορᾶς, ἐνῶ ὁ ἴδιος ἐροίπτετο μὲ νέαν, ἀνεξάντλητον ὁρμὴν πρὸς τὰ νέα προβλήματα, ὅπου νέα δυσκολία καὶ νέοι ἀγῶνες προσεῖλκυον τὸ μαχητικὸν του ἔνστικτον. Καὶ παρεῖχε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν ἐντύπωσιν τοῦ ἀψικάρου ὁ Weber ὡς ἐπιστήμων—ἀλλ' εἰς ἐκείνους μόνον, ὅσοι δὲν εἶχαν τὴν δύναμιν νὰ διακρίνουν τὸ βαθύτερον ἦθος τοῦ ὑπερηφάνου, τοῦ ἠρωϊκοῦ ἐρευνητοῦ, ὁ ὁποῖος ἐγκαταλείπει ἓνα ἔργον, ὅταν εἶναι, ὅταν ἔχη γίνεῖ διὰ τῆς προσωπικῆς του προσπαθείας, εὐκόλον καὶ προσιτὸν εἰς τοὺς πολλοὺς, διὰ νὰ στραφῇ πρὸς νέους κινδύνους, τοῦ ἐρευνητοῦ, ὁ ὁποῖος, ὅπου καὶ νὰ εὑρίσκεται, ἔχει τὸ βλέμμα του γυρισμένον, ὅπως οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι ποντοπόροι, πρὸς τὰ ἀνοικτὰ, τὰ ἀτέλειωτα πελάγη τοῦ Ἄγνωστου καὶ τοῦ Ἀπείρου.

4. Ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο ἠμπόδισε τὸν M. Weber νὰ διαρθρώσῃ συστηματικῶς τὰς ἀντιλήψεις του: ἡ διαρκὴς ἀ ν η σ υ χ ί α, ἡ ἀ μ φ ι β ο λ ί α, ποῦ ἐνεφώλευεν εἰς τὰ στήθη του, ὡς κέντρον νέων προσπαθειῶν καὶ ὡς χαλινὸς ταυτοχρόνως ἀπὸ πάσης ὑπερτιμήσεως τῶν ἰδίων ἐπιστημονικῶν ἐπιτευγμάτων. Τοῦ ἔλειπεν ἡ αὐτοπεποίθησις ἡ γαληναία, τὸ ἀδιατάρακτον αἶσθημα τῆς ἐσωτερικῆς βεβαιότητος, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ὁποίου ἐξυφαίνει ὁ ἐπιστήμων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μετὰ κόπου κτηθέντων, ἓνα ὀλόκληρον σύστημα εἰς ὅλας του τὰς συνεπείας καὶ τὰς διακλαδώσεις. Ἔτσι παρουσιάζει ἡ σκέψις του, πολύμορφος ὅπως εἶναι, ὄχι μόνον εἰς διαφόρους ἐποχάς, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἐντὸς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς περιόδου, κάτι τὸ ρευστὸν καὶ ἀσύλληπτον.

Γόνιμος εἰς πρωτοτύπους ιδέας, ὅπως ὀλίγοι, εὐαίσθητος εἰς τὴν σύλληψιν καὶ τῶν λεπτοτέρων μεταξὺ τῶν γεγονότων συναρτήσεων, εἰς τὴν διαίσθησιν καὶ τῶν ἐλαφροτέρων ψυχολογικῶν ἀποχρώσεων, προικισμένος μὲ τεραστίαν ἐποπτικὴν καὶ συνθετικὴν δύναμιν τῆς φαντασίας, ὥστε νὰ βλέπῃ κανόνας καὶ ἐκόννας ἐνιαίας καὶ συνεχεῖς, ἐκεῖ ὅπου ἄλλοι ἔβλεπαν ἓνα χάος, ἠσθάνετο ταυτοχρόνως, πολὺ βαθύτερ' ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τὴν μοιραίαν, τὴν τραγικὴν ἀνεπάρκειαν κάθε προσπαθείας νὰ συλλάβῃς τὴν ζωὴν μ' ὅλον

τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ρευστότητά της, εἰς τὰ στενὰ δοχεῖα τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως, τὰ ὅποια ἤμπορεῖ νὰ διευρυνθῶν ἐπὶ πολὺ, ἀλλὰ θὰ εἶναι ὅμως πάντοτ' ἀπλᾶ καὶ μονοκόμματα ἐνώπιον τοῦ πολυσυνθέτου καὶ πολυπλόκου αὐτοῦ συγκροτήματος, ποῦ ὀνομάζομεν ζωὴν.

Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ διαρκὴς δυσπιστία πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, ἡ ἀμείλικτος αὐτοκριτικὴ, ὁ φόβος μήπως ὑπερέβη τὰ θεμιτὰ ὄρια τῆς ἀνθρωπίνης λογικῆς, μήπως παρέβλεψεν οὐσιώδεις ἀντιθέτους ἢ παραλλήλους ἀσπίεις τοῦ ἰδίου πράγματος. Ἐντεῦθεν ἐπίσης ἐξηγεῖται ὁ σχετικισμὸς τοῦ M. Weber, ποῦ εἶναι τόσον ἀπόλυτος καὶ δορυμὸς εἰς τὰς ἐκδηλώσεις του, ὅσον βαθυτέρα εἶναι ἡ πίστις του πρὸς τὴν ἀπόλυτον ἀξίαν τῆς ζωῆς.

Καὶ ὁ σχετικισμὸς τοῦ Weber δὲν ἐκτείνεται μόνον εἰς τὰ ἐπὶ μέρους πορίσματα τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν, δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν αὐστηρὰν διάκρισιν μεταξὺ τοῦ κατ' ἐμπειρᾶν ὄντος καὶ τοῦ κατὰ δόγμα δέοντος εἶναι (Seynsollend), ὅπως τονίζει εἰς τὸν τραχὺν κατὰ τοῦ Stammler καὶ τῶν δογματικῶν παραποιήσεων τῆς ἐμπειρικῆς σκέψεως ἐν τῷ δικαίῳ ἀγῶνα. Περιλαμβάνει καὶ αὐτὰς τὰς μεθόδους τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῖνης, τὰς θεωρουμένας ὡς ἀλαθῆτους, προσβάλλει καὶ αὐτὰς τὰς κατηγορίας τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψεως, τῶν ὁποίων τὴν σχετικότητα καὶ τὸ περιορισμένον κῆρος ζητεῖ νὰ δείξῃ. Ἀλήθεια ἐπιστημονικὴ εἶναι μόνον ὅ,τι θέλει νὰ ἔχη ἰσχὺν δι' ὅλους ὅσοι θέλουσιν τὴν ἀλήθειαν. Ὅ,τι ὀνομάζομεν εἰς τὰς νοολογικὰς ἐπιστήμας κανόνα, δὲν εἶναι παρὰ μία προσδοκωμένη δυνατότης (Erwartungschance), εἶναι πιθανότης ἀπλῆ, ὅχι ὅτι ὅλοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ προσανατολισθῶν, ἀλλ' ὅτι ὁ προσανατολισμὸς των, καθόλου εἶπεῖν καὶ κατὰ προσέγγισιν, θὰ γίνῃ ἔτσι. Ἀποκρούων ἐντόνως καὶ διαρρηδὴν οἴανδήποτ' ἀντικειμενικὴν ὑπόστασιν εἰς ὅ,τι ὀνομάζομεν ἐξέλιξιν εἰς τὴν ἱστορίαν, ὑποστηρίζει, ὅτι ἡ ἐξέλιξις εἶναι δημιούργημα καὶ σύνθεσις τῆς ἐπιστημονικῆς φαντασίας, ἣτις, ἀναχωροῦσ' ἀπὸ ἕνα ὁρισμένον περιστατικὸν καὶ τὰς ἀντικειμενικὰς αὐτοῦ δυνατότητας, ζητεῖ, ἐπὶ τῇ βίψει τῆς ἀναλογίας, ἐκ τῆς πείρας ἢ ἐκ γενικῶν κρίσεων ν' ἀναπαραστήσῃ τὴν πιθανωτάτην αἰτιώδη συνάφειαν, τὴν ὁποίαν κατόπιν ζητεῖ νὰ ἐλέγξῃ εἰς τὰς λεπτομερείας τῶν γεγονότων, ἀποχωρίζουσα ὡς συμπτώσεις ἢ ὡς κωλύματα τῆς κατευθύνσεως τῆς ἐξελίξεως, ὅσα ἐξ αὐτῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τοποθετηθῶν εἰς τὴν σειρὰν αὐτῆν.

Τόσον προβληματικὰ ἦσαν εἰς τὸ σκληρόν, τὸ ἀνηλεὲς τοῦ ἐρευνητοῦ βλέμμα ὅλα ἐκεῖνα τὰ νοητικὰ μέσα, ἐπὶ τῶν ὁποίων οἰκοδομεῖ ἡ μεγάλη καὶ ἀκριτος τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου μάζα. Ἀλλ' ἀκριβῶς δι' αὐτό, διότι τόσον προβληματικὰ ἀντίκρουσε τὴν ἐπιστημονικὴν ἐρευναν, ὑπῆρξε τὸ ἔργον τοῦ Weber γόνιμον, ὅσον κανενὸς ἄλλου ἐρευνητοῦ τῆς ἐποχῆς μας, εἰς γένεσιν ἀπιστεύτου ἀριθμοῦ νέων προβλημάτων.

5. Ἀντίθετος ἐπ' ἴσης πρὸς κάθε συστηματικότητα εἶναι ὁ πρᾶξιμος χαρακτήρ τῶν περισσοτέρων δημοσιευμάτων τοῦ M. Weber. Ὀφείλεται καὶ οὗτος εἰς τὴν διαρκῆ ἔντασιν, τὴν ὀξείαν ἐσωτερικὴν σύγκρουσιν μεταξὺ

τοῦ πάθους τῆς ἀληθείας, ποῦ ἔφλεγεν εἰς τὰ στήθη του, καὶ τοῦ σχετικισμοῦ του, μεταξὺ τῆς ἀμφιβολίας καὶ τῆς πίστεως. Διὰ τὸν Weber ἡ σκέψις δὲν ἦτο ἀπλῆ ἢ ἀδιάφορος θεωρητικὴ ἐνέργεια, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν ἐκδήλωσις δρασεως. Ἀντιπροσώπευε μίαν πλουσίαν εἰς ἔνιασιν καὶ πλάτος ἐσωτερικὴν ζωὴν, ποῦ ἐζητοῦσε ν' αὐτοπραγματοποιηθῆ καὶ ἐξωτερικῶς, ὅπως ἐσωτερικῶς εἶχε γίνει πραγματικότης. Ἐπαθιάμετο μὲ τὰς πεποιθήσεις του, ὅπως κάθε ἄνθρωπος, διὰ τὸν ὅποιον ἡ ἀλήθεια δὲν ἔχει λογικὸν μόνον ἐνδιαφέρον, ἀλλ' ἔχει τὸν χαρακτῆρα προσωπικῆς κατακτῆσεως καὶ συγκεντρώνει τὰς ἀναμνήσεις καὶ τὰς ἀγωνίας πάλης τραχείας καὶ κινδύνων, τὰς ἐλπίδας ἑνὸς λυτρωμοῦ. Κάτι ἀπὸ τὴν φλόγα θρησκευτικῆς πίστεως εὐρίσκει κανεὶς εἰς τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον ὁ θρησκευτικῶς σκεπτικιστὴς αὐτὸς ἄνθρωπος, ὑπερήσπιζεν ὅ,τι μακροὶ ἔρευνα καὶ ἐσωτερικοὶ ἀγῶνες του εἶχαν ἀποκαλύψει ὡς ὀρθὸν καὶ γόνιμον.

Ἀλλὰ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ἡ ἀνησυχία, μήπως πλανᾶται ἢ μήπως ὑπερβάλλει, ἀκοίμητος ἐφώλευε μέσα του. Δι' αὐτὸ ἠσθιάνετο βαθύτατα τὴν ἀνάγκην τοῦ χαλινοῦ μᾶς αὐτοκριτικῆς ἀμειλίχτου, ποῦ μὲ τὴν ἀδέκαστον ἀνοικτιρμοσύνην δικιστοῦ θὰ ἔθετεν ὑπὸ τὴν βίασαν τοῦ ἐλέγχου, ὅ,τι τὸ ρητορικὸν τοῦ δικηγόρου πάθος καὶ ἡ προσωπικὴ τοῦ ἐρευνητοῦ αὐθεντία, ἐκινδύνευαν ὡς ἀπαρασάλευτον διὰ τοὺς ἀνωρίμους δόγμα νὰ ἐμφανίσουν.

Ἐντεῦθεν παρουσιάζεται εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Weber συχνότατα ὁ προκλητικὸς τόνος καὶ ἡ ὀξεῖα διαλεκτικὴ συζήτησις ὡς μία ἐσωτερικὴ ἀναγκαιότης. Μ' αὐτὴν συνειδητοποιεῖ τὰς πεποιθήσεις του, αὐτὴ ἐξασφαλίζει τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τὴν δογματικότητα καὶ τὴν μονομέρειαν, ποῦ ἐφοβεῖτο τόσον περισσότερον, ὅσον ἰσχυρότερον ἦτο τὸ πάθος του διὰ τὴν ἀλήθειαν. Διὸ ἡ ἀντίρρησης—μᾶς τὸ ἐδίδαξεν ἤδη ὁ Πλάτων—εἶναι τὸ μοναδικὸν ἐργαλεῖον πρὸς λεπτοτέραν κατεργασίαν καὶ βαθυτέραν διαφοροποίησιν τῶν στοχασμῶν μας, οἱ ὅποιοι εἰς τὴν πρώτην των ἐμφάνισιν (τὸ παρατηρεῖ ὁ καθένας, ἂν προσέξῃ τὸν μηχανισμόν τῆς διανοητικῆς λειτουργίας) ἀνακύπτουν εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἐρευνητοῦ χονδροί, μονοκόμματοι, ἀπελέκητοι, βαρεῖς.

Β'. Τὸ ἔργον τῆς Κοινωνιολογίας κατὰ τὸν M. WEBER

6. Οὔτε ὁ χῶρος οὔτε ἡ ἀρμοδιότης ἑνὸς φιλολόγου μοῦ ἐπιτρέπουν νὰ προχωρήσω εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς σημασίας τοῦ Max Weber ὡς κοινωνιολόγου, ἀναλύων, ὅπως εἶναι δίκαιον καὶ σύμφωνον πρὸς τὸ πνεῦμά του, τὰς θετικὰς του ἐπιστημονικὰς συμβολὰς εἰς διαφώτισιν συγκεκριμένων κοινωνιολογικῶν προβλημάτων. Καὶ ὅμως κανενὸς ἄλλου κοινωνιολόγου τὰ δημοσιεύματα δὲν παρουσιάζουν δι' ἓνα μὴ κοινωνιολόγον τόσον θέλητρον καὶ δὲν εἶναι τόσον διδακτικὰ δι' ἓνα φιλόλογον ἴσα ἴσα, ὅσον τοῦ Max Weber. Δὲν εἶναι μόνον ἡ ζωηρὰ, ἡ δυνατὴ προσωπικότης τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ προβάλλει ἔντονος εἰς κάθε του ἐργασίαν, ἀκόμη καὶ τὴν φαινομενικῶς ξηροτέραν. Δὲν εἶναι ὁ τρόπος μόνον, ποῦ ἀντικρούζει ὁ Weber τὰ

κοινωνικά προβλήματα, ὡς προβλήματα πολιτισμοῦ καὶ ἀξιῶν, ὅχι ὡς προβλήματα ἁπλῶς φυσικῆς ἀνθρώπων συμβιώσεως, ποῦ δίδει ἓνα χαρακτηριστῆρα καθολικώτερον εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν των καὶ μετατρέπει ἀνεπισθητικῶς τὴν κοινωνιολογίαν (χωρὶς νὰ τῆς ἀλλάξῃ τὸν χαρακτήρα της ὡς ἐμπειρικῆς ἐπιστήμης, ποῦ τονίζει ἐπανελημμένως καὶ διαρρηθὴν ὁ Weber) εἰς φιλοσοφίαν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἱστορίας, μὲ τοὺς πλατεῖς ὀρίζοντας καὶ τὸ δυνατόν πέταγμα τῆς σκέψεως καὶ τῆς φαντασίας. Αἰχμαλωτίζει καὶ καταπλήσσει κυρίως ἢ ἀπέραντος, ἢ βαθεῖά του ἱστορικὴ μόρφωσις (κάτι ποῦ λείπει συνήθως ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους κοινωνιολόγους), ἢ ὁποῖα τοῦ ἐπιτρέπει νὰ χρησιμοποιῆ τὰ γεγονότα τοῦ παρελθόντος χάριν τῶν γενικῶν του σκοπῶν, χωρὶς ν' ἀντλή ἐκ δευτέρας ἢ καὶ ὀγδόης χειρός, καὶ τοῦ ἐπιβάλλει σεβασμὸν ἀπόλυτον εἰς τὴν αὐτοτέλειαν καὶ ἰδιοσυστασίαν ἐκάστου ἱστορικοῦ φαινομένου, τοῦ ὁποῖου μὲ τὴν παραστατικότητά καὶ τὴν διαίσθησιν καλλιτέχνου ἱστορικοῦ κατορθώνει νὰ βλέπῃ καὶ ν' ἀναπαριστάνῃ τὴν ζωντανήν, τὴν ἀνόθευτον ἀπὸ θεωρίας εἰκόνα.

Ἡ κοινωνιολογία εἶν' ἐπιστήμη γενική, ποῦ ζητεῖ νὰ εὔρη καθολικοὺς κανόνας, νὰ σύρῃ λογικὰς γραμμάς μέσ' ἀπὸ τὸ χάος τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, νὰ τὰ συνδέσῃ εἰς ἀλύσσεις αἰτιώδους συναφείας ἢ λογικῆς ἔστω ἀλληλουχίας. Αὐτὸ τὸ γνωρίζει ὁ Weber καὶ ὅλον τῆς ζωῆς του τὸ ἔργον πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸν κατευθύνεται· δὲν λησμονεῖ ὅμως οὔτε στιγμήν, ὅτι ἡ κοινωνία εἶναι τὸ πεδῖον, ὅπου οἱ ἄνθρωποι ζοῦν τὰς ἀξίας τῆς ζωῆς (das Gelebtwerden der Werte), καὶ ὅτι ἡ βαθύτερα οὐσία καὶ τὸ βαθύτερον νόημα τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως δὲν εἶναι οἱ γενικοὶ νόμοι τῆς συνοχῆς καὶ ἐξελίξεως τῶν ἱστορικῶν φαινομένων, ἀλλ' αὐτὰ ταῦτα τὰ φαινόμενα εἰς τὴν συγκεκριμένην, τὴν ἰδιάζουσαν, τὴν ἀτομικὴν, τὴν μοναδικήν των εἰς ὠρισμένην χρόνου στιγμήν ἐμφάνισιν. Αἱ σχέσεις τῶν πραγμάτων καθίστανται μόνον διὰ τοῦ γενικοῦ νοηταί, πραγματικὸν ὅμως εἶναι μόνον τὸ ἀτομικόν, ἔλεγεν ὁ ἴδιος. Καὶ ἐδῶ ἀποκαλύπτεται τὸ πνεῦμα τοῦ ἀληθινοῦ ἱστορικοῦ, τοῦ ὁποῖου ἡ πρώτη καὶ ὑψίστη ἀρετὴ εἶναι ὁ σεβασμός.

7. Μὲ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἐξήτασε μεταξὺ ἄλλων ὁ Weber τὸ θεμελιῶδες διὰ τὴν κοινωνιολογίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν πρόβλημα τῆς σχέσεως τῶν διαφόρων παραγόντων τοῦ ἠθικοῦ πολιτισμοῦ πρὸς τὰς κοινωνικὰς καὶ οἰκονομικὰς συνθήκας τῆς ὑπάρξεως τῶν ἀνθρώπων.

Τὸ πρόβλημα ἔθεσεν, ὡς γνωστόν, μὲ τὴν δύναμιν καὶ τὸ πάθος τοῦ προφήτου ὁ Marx, διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν διδασκαλίαν, τὸ δόγμα μᾶλλον τοῦ ἱστορικοῦ ὀλισμοῦ, κατὰ τὸν ὁποῖον ὅλαι αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ πολιτισμοῦ μιᾶς κοινωνίας εἶναι ἀνταύγεια καὶ ἐξάρτημα τῆς οἰκονομικῆς της συγκροτήσεως. Ὁ Weber πρὸς τὴν τολμηρὰν αὐτὴν σύλληψιν ἐξέφραξε πάντοτε τὸν θαυμασμόν του καὶ ἐτόνιζε τὴν γονιμότητά της διὰ τὴν μελέτην τῶν φαινομένων. Ἀλλὰ καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ τονίσῃ ἐπίσης, πόσον μονόπλευρος φιλοσοφικῶς καὶ πόσον ἀνιστόρητος εἶναι μία ἄποψις, ἢ ὁποῖα παραγνω-

ρίξει, ὅτι ἡ μεταβολὴ τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς οἰκονομικῆς συνθέσεως τῆς κοινωνίας ἐπιδρᾷ μὲν εἰς ὅλους τοῦ πολιτισμοῦ τοὺς παράγοντας, ταυτοχρόνως ὅμως εἶναι ἀποτέλεσμα οὐσιωδῶν μεταβολῶν εἰς τὸν προσανατολισμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος εἰς τὰς καθαρωτέρας του ἐκδηλώσεις.

Ἄλλ' ὁ Weber δὲν περιορίσθη μόνον εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ Μαρξισμού, τῆς ὁποίας ἡ ἀρτιωτέρα ἐμφάνισις ἦτο ἡ πολύκροτος σειρὰ μαθημάτων εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βιέννης τὸ 1918, ἐποχὴν θριάμβου τῆς μαρξιστικῆς πολιτικῆς, μετὸν τίτλον Θετικὴ κριτικὴ τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ. Προχωρεῖ εἰς κατὰ θετικώτερον. Παραλαμβάνων τὸ πρόβλημα εἰς τὴν εὐρύτητα, ποῦ τὸ ἔθεσεν ὁ Μαρξισμός, τὸ ἐμβαθύνει ἱστορικῶς καὶ φιλοσοφικῶς, θέτων αὐτὸ καὶ ἀνιστρόφως: ἐξασκοῦν οἱ ἄλλοι παράγοντες τοῦ πολιτισμοῦ ἐπίδρασιν εἰς τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν οἰκονομικὴν συγκρότησιν τῆς κοινωνίας καὶ κατὰ τῆς. Καὶ ἡ ἀπάντησις, ποῦ ἔδωσεν, εἶναι καταφατικὴ. Δὲν ἐπεξέτεινε βέβαια τὴν ἔρευνάν του εἰς ὅλα τὰ πεδία τοῦ πολιτισμοῦ καὶ εἰς ὅλας τὰς ἱστορικὰς του ἐκφάνσεις· διὰ τοιαύτας καθολικὰς ἀποτετελεσμένας συνθέσεις δὲν ἦτο πλασμένη, ὅπως εἶδαμεν, ἡ ἀνήσυχος καὶ ἀεικίνητος ἰδιοσυγκρασία του. Ἐδειξεν ὅμως κατὰ τρόπον ὑποδειγματικόν, ἀληθινὰ κλασσικόν, εἰς τὸ βιβλίον του Περὶ τῆς ἠθικῆς τοῦ πρωτεσταντισμοῦ καὶ τοῦ πνεύματος τῆς κεφαλαιοκρατίας καὶ εἰς τοὺς τρεῖς τόμους τῶν ἐρευνῶν, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν κοινωνιολογικὴν συγκρότησιν τῶν θρησκευμάτων τῆς Ἀσίας, πῶς ἀκόμη καὶ ἡ θ ρ η σ κ ε ί α, ἡ πνευματικωτέρα καὶ ἀύλοτέρα, οὕτως εἰπεῖν, ἐκδήλωσις τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, ἐπηρεάζει θετικὰ καὶ οὐσιωδέστατα τὴν διαμόρφωσιν τῶν ο ἰ κ ο ν ο μ ι κ ῶ ν συνθηκῶν μιᾶς κοινωνίας, καὶ παρουσίασε τοὺς μουσικὸς δεσμούς, ποῦ συνέχουν καὶ τὰς διαφορωτέρας ἐκφάνσεις τοῦ πολιτισμοῦ, ἀκριβῶς διότι εἰς ὅλας αὐτάς, τὰς ὑλικωτέρας ὅπως καὶ τὰς πνευματικωτέρας, ἀποκαλύπτεται πανταχοῦ παροῦσα καὶ τὰ πάντα πληροῦσα ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ (1).

Τὴν ἰδίαν εὐτυχῆ σύνθεσιν φιλοσοφικῆς σκέψεως καὶ ἱστορικῆς πολυμαθείας καὶ παραστατικότητος παρουσιάζει τὸ μικρόν, ἀλλὰ πρότυπον ἔργον τοῦ Weber Περὶ τῶν λαγικῶν καὶ κοινωνιολογικῶν βάσεων τῆς μουσικῆς, εἰς τὸ ὁποῖον τοποθετεῖται ἡ ἐξέλιξις τῆς μουσικῆς τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν μέσα εἰς τὸ εὐρὸν πλαίσιον μιᾶς φιλοσοφικῆς ἐπισκοπήσεως τῆς ἐξελίξεως τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος ὑπὸ τὰς διαφορωτάτας του ἐκδηλώσεις. Ἄλλ' ὅπως εἶπα, ἰὰ μᾶς ἀπεμάκρυνε πολὺ ἀπὸ τοὺς σκοπούς, ποῦ ἔχει θέσει ἡ εἰσαγωγὴ αὐτή, ἂν ἤθελα νὰ εἰσέλθω εἰς διεξοδικωτέραν ἀνάλυσιν τῶν κοινωνιολογικῶν ἐργασιῶν τοῦ Max Weber.

1) Τὴν σημασίαν τῆς θρησκείας διὰ τὴν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν συγκρότησιν μιᾶς κοινωνίας κατέδειξε, τὰ ρηξικέλευθα πρότυπα τοῦ Weber ἀκολουθῶν, μ' ἓνα πλούτον ἱστορικῶν καὶ φιλοσοφικῶν παρατηρήσεων εἰς τὸ παράδειγμα τῆς Ἀγγλίας ὁ Wilh. Dibelius εἰς τὸ κλασσικόν δίτομον ἔργον τοῦ England (4 ἐκδοσις 1929), τὸ ὁποῖον πρέπει κάθε μορφωμένος ἀνθρώπος τῆς ἐποχῆς μας νὰ ἔχη διαβάσει.

Γ'. Ἡ θεωρία τῶν ἰδεωδῶν τύπων

8. Ἡ σημασία τοῦ Max Weber διὰ τὴν φιλοσοφίαν καὶ γενικώτερον διὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς συγχρόνου Γερμανίας συγκεντρώνεται (χωρὶς διόλου νὰ ἐξαντλήται μ' αὐτά) εἰς δύο κυρίως συγκροτήματα προβλημάτων: ἀφ' ἑνὸς εἰς τὰ προβλήματα, ποῦ ἐξετάζει τὸ μεταφρασθὲν ἔργον καὶ περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ κατωτέρω λόγος, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὰ προβλήματα τῆς μεθόδου τῆς κοινωνιολογίας καὶ τὴν θεωρίαν τῶν ἰδεωδῶν τύπων (Ideal-typen), τῆς ὁποίας ἡ σπουδαιότης, ὑπερβαίνουσα τὰ ὅρια τῆς κοινωνιολογίας, ἐπεκτείνεται εἰς ὁλόκληρον τὸ σύστημα τῶν νοολογικῶν ἐπιστημῶν (Geisteswissenschaften), τῶν ἐπιστημῶν δηλαδή ἐκεῖνων, αἵτινες ἔχουν ὡς ἀντικείμενον ἐρεῦνης τὰς διαφόρους ἐκδηλώσεις τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀναχωρῶν ἀπὸ τὴν θεμελιώδη μεθοδολογικὴν διάκρισιν τῶν ἐπιστημῶν ὑπὸ τοῦ Rickert εἰς ἐπιστήμας τοῦ γενικοῦ (τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας) καὶ ἐπιστήμας τοῦ ἀτομικοῦ καὶ μοναδικοῦ (τὰς ἱστορικὰς), παρατηρεῖ, ὅτι ἡ κοινωνιολογία, ὡς γενικὴ ἐπιστήμη τοῦ πολιτισμοῦ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐργασθῇ ἐπιστημονικῶς, παρὰ μόνον ἐφ' ὅσον κατορθώνει ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἐπὶ μέρος φαινομένων νὰ συλλάβῃ γενικὰς τινὰς ἐννοίας καὶ κανονικότητά τινὰ εἰς τὰς αἰτιώδεις σχέσεις μετὰ τῶν φαινομένων. Εἰς τοῦτο δὲ ἀκριβῶς τὸ σημεῖον διακρίνεται ἡ κοινωνιολογία ἀπὸ τὴν ἱστορίαν, ἣτις ἀτομικὰς πράξεις, προσωπικότητας ἢ καὶ συγκροτήματα ζητεῖ νὰ ἐρευνήσῃ, ἐνῶ ἡ κοινωνιολογία ἔχει, κατὰ τὸ πλεῖστον, τὸν χαρακτήρα νομολογικῆς ἐπιστήμης (nomologisches Wissen), τουτέστιν ἐπιστήμης ὁρισμένων ἐξωτερικῶν κανόνων, περὶ τοῦ τρόπου ἰδίως καθ' ὃν οἱ ἄνθρωποι συνηθίζουν ν' ἀντιδρῶν εἰς τὰς ἐκάστοτε δεδομένας περιστάσεις. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κανόνων τούτων καὶ τῶν γενικῶν ἀρχῶν, ζητεῖ ἡ κοινωνιολογία νὰ ἐρμηνεύσῃ καὶ νὰ ἐξηγήσῃ τὰ ἐπὶ μέρος φαινόμενα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ὅπως μᾶς παρουσιάζονται εἰς τὴν ἱστορικὴν των ἐξέλιξιν καὶ τὴν σύγχρονον αὐτῶν συγκρότησιν. Καὶ ὀρίζεται λοιπὸν ὁ Weber τὴν κοινωνιολογίαν ὡς τὴν ἐπιστήμην, ἣτις ζητεῖ δι' ἐρμηνείας νὰ κατανοήσῃ καὶ ἐντεῦθεν αἰτιωδῶς νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὰ ἀποτελέσματά της πᾶσαν κοινωνικὴν ἐνέργειαν.

Πῶς ὅμως θὰ γίνῃ ἡ ἀναγωγή ἀπὸ τῶν ἐπὶ μέρος φαινομένων, τὰ ὁποῖα καὶ μόνον μᾶς παρουσιάζει ἡ ἄμεσος ἐμπειρία, εἰς τοὺς γενικοὺς κανόνας καὶ τὰς γενικὰς ἀρχάς, ἄνευ τῶν ὁποίων δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπιστημονικὴ ἐργασία εἰς τὸ πεδῖον τῆς κοινωνιολογίας; Ὁχι πάντως μὲ τὴν μέθοδον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, τὴν ὁποίαν ἐζήτησεν ὁ θετικισμὸς καὶ εἰς τὰς νοολογικὰς ἐπιστήμας νὰ μεταφέρῃ. Διότι ἡ μέθοδος αὕτη συνίσταται εἰς τὴν ἀνάλυσιν ἐκ ἴστου φαινομένου τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν ἀπλούσιον καὶ πρωταρχικώτερα συστατικὰ στοιχεῖα καὶ ἡ συναγωγή, διὰ προϊούσης ἀφαιρέσεως ἀπὸ τὴν ποικίλιν τῆς ἀμέσου πείρας, κατὰ τὸ δυνατὸν ἀπλουστῶν καὶ γενικωτάτων κανόνων καθολικοῦ κίρους, τοὺς ὁποίους ὀνομάζομεν φυσικοὺς νόμους.

Ἄλλ' ἡ μέθοδος αὕτη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι γόνιμος εἰς τὴν κοινωνιολογίαν, ὅπως καὶ εἰς κάθε νοολογικὴν ἐπιστήμην. Διότι ἡ ἀνάλυσις τῶν φαινομένων εἰς ἀπλᾶ συστατικὰ στοιχεῖα καὶ ἡ διὰ μηχανικῆς ἀφαιρέσεως ἀναγωγὴ εἰς γενικὰς τινὰς ἀρχὰς καταστρέφει ὅ,τι ὑπάρχει εἰς τὰ φαινόμενα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς οὐσιώδες καὶ σημαντικόν, τὴν ἐνιαίαν, τὴν ὁλοκληρὸν αὐτῶν σύνθεσιν. Διὰ τὴν κατανόησιν καὶ μελέτην ἐνὸς σώματος, ὅπως π.χ. ἡ ἄσφαλτος, ἢ ἐνὸς φαινομένου, ὅπως ὁ κεραυνὸς π.χ., μὴ εἶναι ἀρκετὸν νὰ μίθω, ἀπὸ ποῖα ἀπλᾶ σώματ' ἀποτελεῖται καὶ κατὰ ποίους νόμους καὶ ἀναλογίας τὰ σώματα ταῦτα συνετέθησαν ἢ οἱ παράγοντες συνειργάσθησαν, διὰ νὰ παραχθῇ ἡ ἄσφαλτος ἢ ὁ κεραυνός. Τὸ ἴδιον ὅμως δὲν συμβαίνει μ' ἓνα φαινόμενον κοινωνικόν, ὅπως ὁ Χριστιανισμὸς ἢ ἡ τέχνη τῆς Ἀναγεννήσεως. Λέν ἀρκεῖ δηλαδὴ νὰ γνωρίζω, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς περιλαμβάνει αὐτὰ καὶ ἐκείνα τὰ στοιχεῖα, διὰ νὰ τὸν ἐννοήσω. Διότι ὁ Χριστιανισμὸς δὲν εἶναι ἀπλοῦν ἄθροισμα συστατικῶν στοιχείων, οὔτ' ἐξαντλεῖται εἰς αὐτὰ ἴσα ἴσα, ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν βαθυτέραν ἰδιοτυπίαν τοῦ φαινομένου αὐτοῦ, εἶναι αὐτὸ ποῦ μένει πέραν ἀπὸ τὴν ἀνάλυσιν, αὐτὸ ποῦ πρὸςδίδει εἰς τὸ φαινόμενον τὴν αὐτοτελῆ του ὑπόστασιν καὶ τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα καὶ συγκρινᾶ καὶ τὰ ξέν' ἀκόμη στοιχεῖα εἰς μίαν ἐνότητα καὶ ὁλοκληρώσιν ὁργανικήν. Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ νόημα (*Sinn*) τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅπως αὐτὸ ἐκδηλώνεται μέσ' ἀπὸ τὰς ποικιλωτάτας ἐκδηλώσεις τῆς συγχρόνου του συγκροτήσεως καὶ τῆς ἱστορικῆς του ἐξελίξεως.

Τοιοῦτον νόημα ἐγκλείουν ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, διότι ὅλα τὰ φαινόμενα ταῦτα ἔχουν, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, τὴν ἀφειρηρίαν τῶν εἰς τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως. Ἡ μέθοδος ὅμως τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ συλλάβῃ τὰ νοήματα ταῦτα, διότι καὶ δὲν εἶναι εἰς θέσιν μὲ τὰ μέσα τῆς ὀρθολογιστικῆς ἀναλύσεως νὰ προχωρήσῃ ἢ ἐπιστήμη εἰς τὸν ἐσωτερικόν, τὸν ὑποκειμενικὸν κόσμον τῶν ἀξιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρονται τὰ νοήματα. Ἐδῶ ἡ ἀνάλυσις δὲν βοηθεῖ διόλου· χρειαζόμεθα κατανόησιν (*Verstehen*) καὶ δι' αὐτὸ ὀνομάζει τὴν κοινωνιολογίαν ὁ Weber *κατανοοῦσαν κοινωνιολογίαν* (*verstehende Soziologie*), ὡς ἀσχολουμένην μὲ τὴν ἔρευναν τῶν ἀντικειμενικῶν συνθηκῶν τῆς πραγματοποιήσεως ἀνθρωπίνων ἀξιῶν.

9. Ἡ ἀνάγκη αὕτη ὠδήγησε τὸν Weber εἰς τὴν θεωρίαν τῶν *ιδεωδῶν τύπων*, ὡς τὴν γονιμωτέραν καὶ περισσότερον προσηρμοσμένην πρὸς τὴν φύσιν τῶν κοινωνικῶν φαινομένων μέθοδον τῆς ἐρεῦνης τῶν ἱστορικῶν καὶ κοινωνιολογικῶν ἐπιστημῶν. Οἱ *ιδεώδεις* τύποι εἶναι, οὔτως εἰπεῖν, ἡ γέφυρα, ποῦ μᾶς μεταφέρει ἀπὸ τοῦ ἀτομικαῦ, τὸ ὁποῖον καὶ μόνον ἐμπειρικῶς ὑπάρχει, πρὸς τὸ γενικόν, τὸ ὁποῖον καὶ μόνον ἐπιστημονικῶς δύναται ἢ κοινωνιολογία νὰ μελετήσῃ.

Ἡ *ιδεώδης* τύπος εἶναι οὐσιαστικῶς μία ἐννοία κοινωνιολογική, ἢ ὁποία περιλαμβάνει ὑπὸ ἴδιον νόημα καὶ αὐτοτελῆ ἀξιολογικὴν συγκρότησιν

ὄρισμειον ἀριθμὸν ἱστορικῶν φαινομένων, ὡς δυνατότητας ἀντικειμενικῆς πραγματοποίησεως τοῦ νοήματος τούτου. Εἶναι, ὅπως ἄλλως τὸν χαρακτηρίζει ὁ Weber, μία λογικὴ ἔξαρσις ὄρισμένων στοιχείων τῆς πραγματικότητος εἰς ἓν' αὐτοτελές, καὶ ἐνιαῖον νοητικὸν συγκρότημα. Ἐκεῖνο ποῦ δίδει τὴν ἐνότητα εἰς τὸ συγκρότημα τοῦτο τῶν φαινομένων, εἶναι τὸ ἐνιαῖον νόημα, ἢ ἐνότης τοῦ σκοποῦ, ἢ ἐνότης τῆς κατευθύνσεως πρὸς ὄρισμένας ἀξίας μὲ ὄρισμένον περιεχόμενον.

Ἐνας ἰδεώδης τύπος—τὸ ἐπίθετον ἰδεώδης εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν δὲν ἔχει καθόλου χαρακτηῖρα ἐνδεικτικὸν τῆς ἀπολύτου ἀξίας ἢ ἀπαξίας τοῦ τύπου—εἶναι π.χ. ὁ Ἀθηναῖος τοῦ 5. αἰῶνος, διανοητικὸν πάντως δημιουργημα εἰλημμένον δι' ἀφαιρέσεως ἐκ τῆς πραγματικότητος, ἢ ὁποῖα μᾶς παρουσιάζει πολυαρίθμους γνωστοὺς Ἀθηναίους τοῦ 5. αἰῶνος, τὸ ὁποῖον εἰς ἐνιαῖαν σύνθεσιν περιλαμβάνει ὅλα τὰ γενικὰ χαρακτηριστικά, δηλαδή τὰ οὐσιωδέστερα νοήματα, ποῦ εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐκδηλα εἰς ὅλους τοὺς Ἀθηναίους τοῦ 5. αἰῶνος καὶ τοὺς διακρίνουν κατὰ κανόν' ἀπὸ τὸν τύπον τοῦ Ἀθηναίου τοῦ 4. αἰῶνος π.χ. ἢ ἀπὸ τὸν τύπον τοῦ σημερινοῦ Ἀγγλοῦ καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἰδεώδης τύπος εἶναι π.χ. ὁ σύγχρονος δικηγόρος, ὁ ἔξως τῶν ἀρχαίων, ὁ ἀνῆρωπος τῆς Ἀναγεννήσεως, ἢ κεφαλαιοκρατία, οἱ κλέφτες, ἢ πρωτεσταντικὴ ἠθική, ὁ γερμανικὸς ρωμαντισμὸς, ἢ μεσαιωνικὴ φιλοσοφία καὶ ἄλλα εὐρύτερου ἢ στενωτέρου περιεχομένου λογικὰ συγκροτήματα, τὰ ὁποῖα δι' ἀφαιρέσεως συνάγομεν ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα, ἢ ὁποῖα μᾶς παρουσιάζει διαφορετικὰς ἀτομικὰς μορφὰς δικηγόρων τῆς ἐποχῆς μας, φιλοσόφων τοῦ μεσαίωνος, κεφαλαιοκρατικῶν συστημάτων καὶ προσωπικοτήτων κλπ.

10. Ἡ ἐπιλογή καὶ σύλληψις τῶν ἰδεωδῶν τύπων γίνεται, ὅπως καὶ εἰς κάθε λογικὴν ἀφαίρεσιν, διὰ τῆς διακρίσεως τῶν οὐσιωδῶν ἀπὸ τὰ ἐπουσιώδη γνωρίσματα. Ἄλλ' ἢ διάκρισις αὕτη δὲν γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς καθολικότητος ἐκείνου γνωρίσματος, ἀν δηλαδή τὸ Α γνωρίσμα ἀπαντᾷ εἰς ὅλας ἢ εἰς ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρας περιπτώσεις· τοῦναντίον εἰς τὴν διάκρισιν τῶν γνωρισμάτων τοῦ ἰδεωδους τύπου λαμβάνεται κυρίως ὑπ' ὄψιν, ἀν τὰ γνωρίσματα ταῦτα ἔχουν κάτι τὸ χαρακτηριστικόν, καὶ ἀν εὐρίσκονται εἰς ἀρμονίαν πρὸς τὴν ἰδιάζουσαν ἀξίαν καὶ τὸν ἰδιάζοντα σκοπὸν τοῦ ὅλου τύπου τὸν ὁποῖον ὀλιγώτερον λογικῶς καὶ περιεχομένως ἐποπτικῶς συλλαμβάνομεν. Ὁ τρόπος, ποῦ προχωροῦμεν εἰς τὴν σύλληψιν ἐνὸς ἰδεωδους τύπου, εἶναι (διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν ἓνα χονδρικὸν παράδειγμα) ὁ ἴδιος μὲ τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον σχηματίζομεν ἐνιαῖαν εἰκόνα τοῦ χαρακτηῖρος καὶ τοῦ ἰδιάζοντος ἠθους ἐνὸς προσώπου. Ὅτι ἀπὸ τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς του εἶναι χαρακτηριστικόν, ἐκεῖ σταματοῦμεν, ἀπομακρύνομεν δὲ ὡς ἐπουσιώδες ὅτι μᾶς φαίνεται ἀντίθετον ἢ διάφορον ἀπὸ τὴν καθολικὴν ἔννοιαν, ποῦ ἔχομεν. Ἄν π.χ. ἔχομεν σχηματίσει τὴν ἰδέαν, ὅτι ὁ Α εἶναι ὀξύθυμος, παραβλέπομεν τὸ δεῖνα περιστατικόν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδείχθη οὗτος μειλίχιος καὶ ὑπομενετικός.

Ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ φαινόμενα τὰ ἐμπειρικά παρουσιάζουν οἱ ἰδεώδεις τύποι τὴν γενικότητα, γενικότητα ἔν σχέσει πρὸς τὰς ἐπὶ μέρος περιπτώσεις τῆς πραγματοποιήσεώς των, καὶ γενικότητα ἐπίσης ὡς πρὸς τὸ νόημα καὶ τὰς ἀξίας, τὰ ὁποῖα ἐγκλείουν. Οὕτω π.χ. κατορθώνει διὰ τῆς μεθόδου ταύτης νὰ ὑπαγάγῃ ὁ Weber ὅλας τὰς πολυποικίλους μορφὰς τῆς κυριαρχίας εἰς τρεῖς θεμελιώδεις ἰδεώδεις τύπους, τὸν λογικὸν (rational), τὸν κατὰ παράδοσιν (traditional) καὶ τὸν χαρισματικὸν (charismatisch). Ἀφ' ἑτέρου ὁμοῦ δὲν εἶναι ἀπλαῖ μηχανικαὶ ἀφαιρέσεις, ἀλλ' ὁργανικαὶ συνθέσεις μ' ἐνότητα σκοποῦ, ποῦ διατηροῦν κάτι ἀπὸ τὸν πλοῦτον εἰς ἀξίας καὶ ἀπὸ τὴν ζωντανότητα τῆς πραγματικῆς ἱστορικῆς ζωῆς. Μὲ τὸν ἀποχωρίζωμεν διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τὰ δευτερεύοντα στοιχεῖα καὶ τὰς καθαρῶς συμπτωματικὰς ιδιότητες, ποῦ παρουσιάζουν αἱ ἀτομικαὶ πραγματοποιήσεις τοῦ ἰδεώδους τύπου, ἀφήνομεν νὰ διαφαίνεται καθαρότερα καὶ διευγέστερα τὸ σχέδιον τῶν οὐσιωδῶν καὶ χαρακτηριστικῶν ιδιοτήτων καὶ τάσεων, χωρὶς νὰ ὀδηγοῦμεθα εἰς τὴν ἀποξένωσιν ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν μαθηματικοποίησιν, ποῦ χαρακτηρίζει τὰς γενικεύσεις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν θεωρητικῶν φιλοσόφων. Διότι αἱ ἀξίαι καὶ τὰ νοήματα ποῦ ἀπαρτίζουν τὴν συνθετικὴν ἐνότητα τῶν ἰδεωδῶν τύπων, δὲν εἶναι ἀξίαι ἀπόλυτοι μ' ἀπόλυτον μεταφορικὴν ὑπόστασιν, ἀλλ' ἔχουν ληφθῆ ἀπ' αὐτὴν τὴν πραγματικότητα, εἶναι ἀξίαι ἱστορικαί. Ἐντεῦθεν μετέχουν οἱ ἰδεώδεις τύποι τῶν πλεονεκτημάτων καὶ τῆς θεωρητικῆς γενικεύσεως, ἀπαραιτήτων εἰς μίαν ἐπιστήμην καθολικοῦ χαρακτήρος, ὅπως ἡ κοινωνιολογία, καὶ τῆς ἐλευθέρου δημιουργικῆς, καλλιτεχνικῆς συλλήψεως τῆς πραγματικότητος, εἰς τὴν ὁποῖαν καὶ μόνην εἶναι προσιτὴ ἡ γνῶσις τοῦ ἀτομικοῦ καὶ τοῦ ἐπὶ μέρος. Μὲ τοῦτο ὑπερβοῖνον τὴν ἀπλὴν ἐμπειρίαν καὶ ἀνάλυσιν, χωρὶς ὁμοῦ νὰ ὀδηγοῦν εἰς ψυχρὰ καὶ ἄχρωμα λογικὰ κατασκευάσματα.

11. Οἱ ἰδεώδεις αὐτοὶ τύποι δὲν ὑπάρχουν εἰς τὴν πραγματικότητα. Ὁ Weber δὲν κουράζεται ποτε νὰ ἐπαναλαμβάνῃ, ὅτι πρόκειται περὶ καθαρῶς διανοητικῶν, οὐτοπικῶν, ὑποθετικῶν συλλήψεων, χωρὶς πραγματικὴν ὑπόστασιν, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία μόνον ἀπὸ τὴν ἀποτελεσματικότητά των θὰ κριθῆ. Διότι ποτε εἰς τὴν πραγματικότητα καὶ δὴ τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα, δὲν παρουσιάζει ἓνα φαινόμενον εἰς τὴν καθαρότητα, τὴν ἀπλότητα, τὴν πρόδηλον, τὴν ἀπηλλαγμένην ἀντιφάσεων καὶ ἀποκλίσεων διαύγειαν, μὲ τὴν ὁποῖαν ἡμεῖς παρουσιάζομεν τοὺς ἰδεώδεις τύπους. Ὁ τύπος Ἑλλήν π.χ. ποτε δὲν παρουσιάζεται εἰς τὴν πραγματικότητα τόσον ἀπλοῦς καὶ διευγής, ὅπως τὸν περιγράφει ὁ ἱστορικὸς ἐπὶ τῆ βίασει αἷς μεθόδου ταύτης. Μερικαὶ ἀπὸ τὰς χαρακτηριστικὰς ιδιότητας θὰ λείπουν εἰς τὸν Α ἢ τὸν Β Ἑλληνα, ὁ Γ ἢ ὁ Δ θὰ ἔχουν ἴσως μερικὰ γνωρίσματα ἀντίθετα πρὸς τὰ κατὰ μέσον ὅρον συνήθη καὶ κανονικὰ γνωρίσματα τοῦ Ἑλλήνος, καὶ οὕτω καθεξῆς. Ὁ ἰδεώδης τύπος ἀντιπροσωπεύει μίαν πραγματικότητα δυναμωμένην (gesteigerte Wirklichkeit), δυναμω-

μένην εἰς τάξιολογικά της συστατικά μέρη καὶ εἰς τὰς ἐρμηνείας καὶ ἐκδηλώσεις τῶν διαφορῶν χαρακτηριστικῶν της νοημάτων.

Διὰ τοῦτο ἡ γνῶσις τῶν ιδεωδῶν τύπων δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀποτελέσῃ τὸν σκοπὸν τῆς ἐρεῦνης (σκοπὸς τῆς ἐρεῦνης εἶναι πάντοτε ἡ ἐρμηνεία καὶ ἡ κατανόησις τῆς πραγματικότητος), ἀλλ' εἶναι μέσον ἐρεῦνης. Ἐπιτυγχάνομεν δὲ δι' αὐτοῦ:

α) ν' ἀνευρίσκωμεν μεταξὺ τῶν πολλῶν δυνατοτήτων τὴν αἰτίαν ἑνὸς ιστορικοῦ γεγονότος. Ὁ ιδεωδῆς τύπος μᾶς παρουσιάζει τοὺς τρόπους τοῦ φέρεσθαι καὶ τὰς λογικὰς ἀλληλουχίας, αἱ ὁποῖαι εἰς δεδομένην περίστασιν προκύπτουν κατὰ τρόπον ἑκδηλον καὶ ἀκόλουθον ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικὴν ἀποδοχὴν ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἀξιολογικῆς ἀπόψεως, ποῖαι δηλαδὴ εἶναι κατὰ κανόνα αἱ συνέπειαι καὶ αἱ ἐνέργειαι τῶν ἀνθρώπων, ἐφ' ὅσον ἀναγνωρίζουν αὐτὴν τὴν ἀξίαν ἢ ἐπιδιώκουν αὐτοὺς τοὺς σκοπούς. Ὁ ιδεωδῆς τύπος Ἑλλην π.χ. μᾶς βοηθεῖ νὰ ἐννοήσωμεν, πῶς θὰ φερθοῦν ἢ θὰ σκεφθοῦν εἰς δεδομένην περίστασιν κατὰ κανόνα (συνήθως ὄχι ὄλοι, οὔτε καὶ ἀνάγκη) οἱ Ἕλληνες. Ὁμοίως ὁ ιδεωδῆς τύπος κεφαλαιοκρατικῆ οἰκονομίας μᾶς βοηθεῖ νὰ ἐξηγήσωμεν, διατί συνήθως αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ οἰκονομικὸν φαινόμενον παρουσιάζεται ὑπ' αὐτὴν ἢ ἐκείνην τὴν μορφήν, κατὰ κανόνα πάντοτε. Διότι δὲν ἀποκλείεται τὰ χαρακτηριστικὰ μιᾶς καταστάσεως γνωρίσματα νὰ διασταυρῶνται ἢ καὶ ν' ἀναιροῦνται ἀπὸ ἄλλας αἰτίας φύσεως ἀτομικῆς ἢ συμπτωματικῆς, ὥστε νὰ μὴ ἔχωμεν τὰς συνεπείας εἰς τὴν καθαρότητα, ποῦ λογικῶς θὰ ἐπεριμέναμεν¹⁾.

β) νὰ κατέχωμεν ἓνα κριτήριον καὶ ἓνα μέτρον, μετὰ τὴν βοήθειαν τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ συλλάβωμεν τὰς ἀτομικὰς περιπτώσεις, ποῦ παρουσιάζει ἡ ιστορικὴ ζωὴ, μετὰ τὰς ἰδιαζούσας ἀποχρώσεις καὶ τὰς λεπτοτέρας των διαφορὰς. Ὄταν ἔχωμεν π.χ. τὸν ιδεωδῆ τύπον τοῦ Ἀθηναίου τοῦ 5. αἰῶνος, θὰ εἶναι εὐκολώτερον νὰ μελετήσωμεν βαθύτερον τὴν προσωπικότητα τοῦ Περικλέους, τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ Κίμωνος,

1) Ὁ Weber τονίζει διαρρήδη, ὅτι ὅλη αὐτὴ ἡ ἐρμηνευτικὴ ἐργασία ἀναχωρεῖ ἀπὸ μίαν προϋπόθεσιν: ὅτι ἡμεῖς ἔχομεν τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν θέλησιν συνειδητὰ ν' ἀντικρύσωμεν τὸν κόσμον καὶ νὰ ζητήσωμεν νὰ δώσωμεν νόημα εἰς τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς. Τονίζει ἐπίσης, ὅτι ἡ κοινωνιολογικὴ ἐρμηνεία ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν κατὰ λόγον καὶ σκοπιμότητα ἐξήγησιν (Zweckrationale Deutung) τῶν φαινομένων καὶ ἀφήνει ἔξω τῆς ἐρεῦνης, ὡς λογικῶς ἀσυλλήπτους ἀποκλίσεις. τὰ ἀλογικὰ (ἀλογικὰ ἐν σχέσει πρὸς τὸν προκείμενον σκοπὸν πάντοτε, δηλ., ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, zweckirrational) στοιχεῖα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Μόνον ἡ δι' ὀρισμένων, ὡς καταλλήλων θεωρουμένων, μέσων ἐπιδίωξις σαφῶς διακρινομένων ἀντικειμενικῶν σκοπῶν ἀποτελεῖ κατὰ τὸν Weber ἐνέργειαν ἐπιδεικτικὴν αἰτιώδους ἐξηγήσεως. Προσθέτει ὁ ἴδιος, ὅτι πολὺ συχνὰ τὰ ἐλατήρια δὲν εἶναι διαυγῶς συνειδητὰ ἐν τῇ πραγματικῇ των ἀλληλουχίᾳ εἰς τοὺς ἐνεργοῦντας εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ἡ κοινωνιολογία ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐξακριβώσῃ καὶ νὰ ἐρευνήσῃ τὴν ἀλληλουχίαν αὐτὴν, ἀν καὶ δὲν εἶναι ἢ δὲν εἶναι πλήρως συνειδητὰ.

τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σωκράτους κλπ.· διότι θὰ ἔχωμεν βάσιν συγκρίσεως πρὸς ἀποχωρισμὸν τῶν γενικῶν χαρακτηριστικῶν ἀπὸ τῶν ἰδιαζόντων γνωρισμάτων, τὰ ὁποῖα θὰ ἐμφανίζονται τότε ὡς ἀτομικαὶ ἀποκλίσεις ἀπὸ τοῦ κανονικοῦ καὶ ἀκριβῶς αὐταὶ αἱ ἀποκλίσεις ἀποτελοῦν, ὡς γνωστόν, τὴν οὐσίαν τῆς προσωπικότητος. Συγγενῆς πρὸς τὴν εὐριστικὴν αὐτὴν ἀξίαν τῆς μεθόδου τῶν ἰδεωδῶν τύπων εἶναι καὶ ἡ σημασία τῆς ἡθολογικῆς καὶ ταξινομικῆς. Παρέχει δηλαδὴ αὕτη εἰς τὸν ἱστορικὸν πλαίσια κατάλληλα, διὰ νὰ τοποθετήσῃ, κατὰ τὴν κατάταξιν τῆς ἱστορικῆς ὕλης, τὰ ἐπιμέρους φαινόμενα, ἓνα εἶδος ἱστορικῶν κατηγοριῶν, καὶ τοῦ παρέχει ἐπίσης σαφῆ ἐκφραστικὰ μέσα καὶ ὄρους χάριν τῆς ἱστορικῆς διηγήσεως.

12. Ἐννοεῖται, ἡ ἀξία καὶ τῆς μεθόδου ταύτης τῶν ἰδεωδῶν τύπων, ὅπως καὶ πάσης ἐπιστημονικῆς μεθόδου, ἰδίως ὅταν πρόκειται περὶ τῶν προβλημάτων τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, αὐξάνει καὶ ἐλαττώνεται, κυρίως εἰπεῖν, ἀναλόγως καὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἐρευνητοῦ. Ὁ τρόπος, ποῦ θὰ τὴν μεταχειρισθῆ, τὸ προσωπικὸν τάκτ καὶ ἡ εὐκαμψία, μὲ τὴν ὁποίαν θὰ ζητήσῃ δι' αὐτῆς νὰ συλλάβῃ τὰ γεγονότα, ἢ ἀποφυγῆ πάσης μηχανικότητος καὶ μονοκόμματης μεθοδολατρίας, εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἐγγύησις, ὅτι τὰ πορίσματα θὰ εἶναι πλούσια, ὀλοκληρωμένα, ἀντικειμενικῶς ἐκδηλα. Καὶ εἰς τὸν χειρισμὸν τῆς μεθόδου, περισσότερον παρ' ὅσον εἰς τὴν θεωρητικὴν αὐτῆς διατύπωσιν, ὁ M. Weber ὑπῆρξεν ἀνέφικτος. Καὶ αὐτὸν τὸν τρόπον μὲ τὰ συγκεκριμένα μᾶλλον ἐπιτεύγματα, παρὰ μὲ τὴν γνωσιολογικὴν αὐτῆς δικαιολογίαν, κατώρθωσεν, ὥστε ἡ θεωρία τῶν ἰδεωδῶν τύπων νὰ ἐπιβληθῆ, χωρὶς νὰ τὸ ἐπιδιώξῃ κἄν ἐκεῖνος, εἰς πλείστας ὄσας νοολογικὰς ἐπιστήμας καὶ ν' ἀποδειχθῆ γονιμώτατον μὲ τὴν συνθετικότητα καὶ ἀξιολογικὴν τῶν ἰδιοτυπίαν μέσον ἐρεῦνης.

Θὰ ἦτο ἔξω τελείως τοῦ θέματός μου νὰ παρακολουθῆσω τὴν ἐφαρμογὴν τῆς θεωρίας εἰς τὰς κατ' ἑκάστα νοολογικὰς ἐπιστήμας, εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης π.χ. ἢ τὴν ἱστορίαν τῆς λογοτεχνίας ἢ τῆς φιλοσοφίας ἢ τὴν θρησκαιολογίαν. Ὡς παράδειγμα μόνον ἀναφέρω, ὅτι κατὰ τὸ πρότυπον τῶν ἰδεωδῶν τύπων τοῦ Max Weber, ὅπως ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, ἀνέπτυξεν ὁ σύγχρονος ψυχολόγος Ed. Spranger τὴν γνωστὴν καὶ δικαιοτάτα ἐκτιμηθεῖσαν θεωρίαν τοῦ περὶ τῶν βίων (Lebensformen), τὴν πλούσιαν αὐτὴν καὶ γονιμωτάτην εἰς νέας ἀπόψεις καὶ ὠραίας παρατηρήσεις μορφὴν τῆς συγχρόνου νοολογικῆς ψυχολογίας.

II

A'. Ἐπιστημανικὴ ἐρευνα καὶ ἀξιολογικὴ κρίσις

1. Εἶδαμεν προηγουμένως, ὅτι ἡ θεωρία τῶν ἰδεωδῶν τύπων ἐξευρέθη ὑπὸ τοῦ Weber, κυρίως διότι μόνον δι' αὐτῆς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συλλάβῃ ἡ κοινωνιολογία εἰς τὴν γενικότητά των, τὸ νόημα τῶν διαφόρων ἱστορικῶν καὶ κοινωνικῶν φαινομένων καὶ τὰς ἀξίας, ποῦ πραγματοποιοῦν ἢ ἀπο-